

İbrahim Aleyhisselam

Azze ve Celle'nin katında teslimiyet hususunda çokça imtihana uğrayan peygamberdir. Ve her teslimiyetin sonunda muhakkak daha büyük kazançlarla Allah-u Teala'ya şükreden ve meleklerin nezdinde şükryn ne olduğunu en iyi anlatan peygamber Halil Rahman'dır. İnşallah onu güzelce dinleyelim. Hayatımızda onun sebeplerinden güzel sebepler koymaya çalışalım. Ve inşallah gerçekten güzel anlamaya, idrak etmeye, dersi dinlerken İbrahim aleyhissalatü vesselam'a salavat getirelim.

Bir insan evladını kurban etmez. Allah-u Teala bir insanın evladını kurban etmesini istemez. Ama peygamberlerin rüyasının vahiy gibi olduğunu, sadık olduğunu bize anlatmayı murad eder Allah-u Teala. Anlatırken de olayın heyecanını en üst seviyeye taşırı ki biz tam idrak edelim, tam anlayalım. Yoksa Allah-u Teala insan kurban etme halinde değildir. Ama iki peygamberin, İsmail ve İbrahim'in, teslimiyetin ve selametin ne olduğunu bize anlatması için Allah-u Teala biz Ümmet-i Muhammed'e böyle bir senaryo çizmiştir. Bu kaderdir ve bu kaderde Rabbim nasıl hikmet yapmış, nasıl hakikat yapmış onu öğreneceğiz.

Dünyanın her tarafı ateşti. Ama bu ateş içinde İbrahim'in teslimiyetinin nasıl bütün dünyanın ateşini ya da dünyanın bütün yükünü ya da dünyanın bize gelme halini nasıl bir anda 'berden ve selamete' (serinlik ve esenlige) çevireceğini, sebeplerden uzaklaşıp Allah-u Teala'ya tam teslim olmanın ne olduğunu inşallah İbrahim Aleyhissalatü Vesselam ile göreceğiz. İnsanın içindeki putların nasıl kırılması gerektiğini, Allah-u Teala'ya anlamadığımız bir konuda nasıl hitap etmemiz gerektiğini, inşallah hepsini biz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam ile öğreneceğiz. Allah nasip ederse şimd... bize bunu güzel güzel öğretecek. İnşallah hoş dinleyelim. Allah-u Teala inşallah bizden hoşnut olsun. ... Bismillah ve anlatalım inşallah.

Bismillahirrahmanirrahim.

Rabbimin izniyle inşallah İbrahim Aleyhisselam'ı sizlere anlatmaya çalışacağım. İbrahim Aleyhisselam inşallah keremiyle, inşallah onun lütfıyla hepimizi nasiplendirir.

İbrahim Aleyhisselam "Halilullah" (Allah'ın Dostu) olarak bilinirdi. İbrahim Aleyhisselam, insanlık tarihinin en büyük manevi önderlerinden biri olarak hem iman hem teslimiyet olarak Rabbül Alemin'in dostluğu unvanını almıştı. İbrahim Aleyhisselam Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam dininde de imanın atası olarak kabul edilirdi. Hayatı boyunca putperest bir toplumda tek başına hakikati haykırmış, imtihanlarla olgunlaşmış ve sonunda Rabbül Alemin'in dostluğuna mazhar olmuştur. "Ebu'l-Enbiya" yani peygamberlerin babası olarak da kendinden bahsedilirdi.

Hazreti İbrahim'in Kur'an-ı Kerim'de birçok küssesi geçiyor, birçok yerde anlatılıyor. Bunları da yeri geldikçe hepinize teker teker inşallah anlatmaya çalışacağım. Hazreti İbrahim'in hayatında zahirde bir insanın öyküsü olsa da aslında maneviyatta Rabbil Alemin'e kavuşmanın, ona karşı olan aşkin ve teslimiyetin bir hikayesi gibi de düşünebiliriz. Yani Halilullah'ın yolculuğu olarak düşünebiliriz.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam, Nemrut hükmünde... Biliyorsunuz ki Nemrut, zamanın kendini ilah olarak gösterdiği, haşa, bir kraldı. Nemrut'un büyücülerinden bir tanesi, yıldızlara ve burçlara bakan bir kahini vardı ve Nemrut'a şunu söyledi: "Bu zaman diliminde bir çocuk dünyaya gelecek ve senin hükümdarlığın son bulacak." Bunun üzerine Nemrut yeni doğan çocukların tümünün öldürülmesini emretmişti. İbrahim Aleyhisselam'ın annesi hamileliğini gizledi ve bir rivayete göre şehrin dışında bir mağarada İbrahim Aleyhisselam'ı dünyaya getirdi.

İbrahim Aleyhisselam çocukluğundan itibaren putlara, putperestlere ve bunların ilah olarak gösterilmesine anlam ve mana bulamayıp, hiç bunları kendi tefekküryle kabul etmiyordu. İbrahim Aleyhisselam yaklaşık milattan önce 2000 yıllarda Dicle-Fırat Nehri arasında dünyaya geldiği söyleniyor. Hatta İbrahim Aleyhisselam'a güler yüzlülüğü ve siması olarak Peygamber Efendimiz'e en çok benzeyen peygamberlerden bir tanesi olduğu söyleniyordu.

Hazreti İbrahim daha çocukluk ve gençlik yıllarından itibaren şirke ve putperestlige akıl erdiremediğini ve babası Azer'in hem putları yaptığı hem de putperest birisi olduğunu biliyor. Hatta Kur'an-ı Kerim'in En'am Suresi'nde Hz. İbrahim'in babasına, "Babacığım sen putları ilah ediniyor musun? Ben doğrusu seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" şeklinde babasıyla konuştuğunda babası tabii ki bunu hoş olarak karşılamadı.

Yine Kur'an-ı Kerim'de, "*Babacığım işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni dümdüz bir yola iletseyim. Babacığım şeytana tapma çünkü şeytan Rahman olan Allah'a baş kaldırılmıştır.*" (Meryem suresi 42-45. ayette) bu şekilde İbrahim aleyhisselam babasıyla konuştuğu söyleniyor. Ama babası Azer şirkten vazgeçmedi ve "Ey İbrahim sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen and olsun ki seni taşlatacağım" diye tehdit etti.

İbrahim aleyhisselam babasının bu inkar tutumuna karşı Allah-u Teala'dan Meryem suresi 47 ve 48. ayetlerde: "Sana selam olsun, sana ilişmeyeceğim. Rabbim'den senin bağışlanması dileyeceğim. Çünkü o bana çok lütufkardır" şeklinde söyledişi rivayet edilmektedir. Genç peygamber babasının ve kavminin durumuna üzülse de kalbinde şirk adına en ufak bir meyil yoktu. Hakikat arayışı onu çocukluğundan beri meşgul ediyor ve içindeki saf fırat onu tek ilaha yönelmeye itiyordu.

Hazreti İbrahim'in Allah tarafından "Halil" (yakın dost) seçilmesi, ona ilahi aşkla dopdolu oluşuna bağlanıyor. "Müheyemil Hikmeti" denen yoğun sevgi hikmetini Hz. İbrahim'e atfeder ve Kur'an'daki "*Allah İbrahim'i dost edindi*" (Nisa Suresi 125. ayette) bu sevginin nişanesi olduğunu gösteriyor. Gerçekten de Hazreti İbrahim Aleyhisselam daha gençliğinden itibaren çevresindeki putperestlere razı olmayan bütün kalbiyle hakikate yönelmişti. Onun gönlü, boş putların dolduramadığı bir aşk ile mutlak ilahi arıyordu. Bu arayış onu kainatın tefekküryle yaratıcı bulmaya yöneltecekti.

Hz. İbrahim gençlik çağına geldiğinde, kavminin bu putlara tapmasına anlam veremeden bir şekilde bu putperestlikten onların kurtulmasını istiyordu. Yüce Yaratıcının işaretlerini kainat kitabından okumaya çalıştı. Aslında Kur'an-ı Kerim'de onun Tevhid arayışının sembolik bir anlatımı olarak da yıldızlara, aya ve güneşe bakıp düşündüğünde şöyle buyuruyordu: İbrahim Aleyhisselam karanlık bir gecede parlayan bir yıldızı görünce "Bu benim Rabbim olsa gerek" diye kendi kendine düşünüp sonra yıldızın battığını gördükten sonra "Ben batanları sevmem" diyerek bunun ilah olmayacağıını anladı. Ardından parlak bir ay doğdu. "Bu mu Rabbim? Eğer Rabbim bana hidayet etmeseydi kesinlikle sapıklardan olurdum" diye Hz. İbrahim Aleyhisselam bu şekilde anlattı.

Güneşi görünce de ihtişamına bakarak "Bu daha büyük herhalde. Rabbim bu mudur?" Fakat güneşin de battığını gördüğü zaman şöyle dedi: "Ey kavmim! Sizin Allah'a ortak koştugunuz şeylerden uzagım. Ben yüzümü gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'a çevirdim. Ve müşriklerden değilim." (En'am suresi 78. ve 79. ayetlerde) Hz. İbrahim Aleyhisselam buyuruyordu.

Hz. İbrahim aklını ve kalbini kullanarak fani olan hiçbir varlığın ilah olamayacağını düşündü. Yalnızca batmayan, yok olmayan edebi ve yaratıcı kudretin hak ilah olabileceğini söylüyordu. Onun "Ben batanları sevmem" sözü, tevhid yolcusunun dilinden düşmeyen bir vecizesi haline gelmişti.

Bir bayram günü tüm halk tören ve eğlence için şehir dışına doğru gitmişti. Hz. İbrahim ise gelmeyeceğini söyledi. Bir süre sonra Hz. İbrahim putların bulunduğu mabede tek başına girdi. Etraf sessizdi. Karşısında çeşitli boylarda, irili ufaklı birçok put vardı. Sonra eline aldığı bir balta ile büyük küçük demeden hepsini parçaladı. Sadece içlerinden bir tanesini bıraktı ve onun da boynuna baltayı astı ve oradan çıktı.

Halk geri döndüğünde tabii ki baktı ki putların hepsi kırılmış yerlere dökülmüşti. Korku ve şaşkınlıkla "Bunu tanrılarımıza kim yaptı, kim bunu yapabilir?" diye bağırmaya başladılar. Gençlerinden bazıları daha önce putlar hakkında cesurca konuşan bir gencin, yani İbrahim Aleyhisselam'ın adını hatırlattı: "İbrahim denilen bir genç onları diline doladığını duymuştuk. Hadi gidelim" diye söylediler.

Derhal Hazreti İbrahim'i yakalayıp halkın önüne getirdiler. Öfkeyle ve sorguya bir eda ile sordular: "Ey İbrahim bunu ilahlarımıza sen mi yaptın?"

"Hayır, bu işi onların şu büyüğü yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlara sorun bakalım" diye bir soruyu sorduğunda afalladılar. "Doğrusu siz asıl zalm olanlarınız" diyerek vicdanen hata ettiklerini itiraf ettiler. Biraz akılları karışmıştı. Ne var ki iç muhasebeleri uzun sürmedi. Tekrar eski inatlarına döndüler. "Sen de biliyorsun ki onlar konuşamaz" dediler.

İşte Hz. İbrahim'in beklediği an gelmişti: "Öyleyse Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyen şu putlara niacin taptığınız? Size de taptığınız putlara da yazıklar olsun. Hala aklınızı kullanmayacak misiniz?" diyerek hakikati yüzlerine çarptı.

Hazreti İbrahim'in bu hikmet dolu tebliği, bir anlık da olsa kavmin nefislerine dönüp gerçeği görmelerini sağlamıştı. Ancak yılların geleneği ve atalarının dini dedikleri şirk batağından kurtulmak istemiyorlardı. Hazreti İbrahim'e karşı öfkeleri günden güne kabariyor ve artık genç peygamberi susturmak, ondan intikam almak istiyorlardı. "Eğer bir şey yapacaksanız onu yakında ilahlarınıza yardım edin" diye bağırıldılar. Bu, akılları durdurulan bir öfkenin dışa vurumuydu. İşte böylece Hazreti İbrahim'in tevhid mücadelesi onu ateşe atılmakla sonuçlanacak büyük bir imtihana doğru ilerliyordu.

Putperestler İbrahim Aleyhisselam'ı öldürmek için, halka ibret olsun diye dehşetli bir ceza verme konusunda hemfikir oldular. Hazreti İbrahim'e verilecek ceza kararı dönemin hükümdarı yani Nemrut'un huzurunda da gündeme geldi. Nemrut kendini ilah olarak gösteren bir kraldı. Hazreti İbrahim'in putları kırması ve halkın inançlarını sorgulaması elbette onun otoritesine de meydan okuduğunu gösteriyordu.

Kur'an-ı Kerim, Nemrut ile Hz. İbrahim arasında bu çarpıcı münazarayı bizlere şu şekilde söylüyordu: "Allah'ın kendisine hükümdarlık verdiği Nemrut'u görmedin mi? O Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya girmişi. Hani İbrahim, 'Benim Rabbim dirilten ve öldürendir' demişti. Nemrut ise, 'Ben de diriltir ve öldürürüm' demişti. İbrahim Aleyhisselam, 'Allah güneşini doğudan getiriyor, haydi sen de batıdan getir' deyince, Nemrut afallayıp kaldı. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Bakara suresi 258. ayet)

Bu diyalog Nemrut'un acizliğini bir anda ortaya koydu. Hadis-i İbrahim önce "Rabbim yaşatır ve öldürür" diyerek Allah'ın hayat verme ve alma kudretini ortaya koydu. Nemrut ise idam ettirme

ve affetme manasında "Ben de yaşatırım öldürürüm" demişti. Ama buna karşılık Hazreti İbrahim aleyhisselam zeki bir manevrayla dedi ki "Madem kendini ilah sanıyorsun, hadi güneş batıdan doğur bakalım." Nemrut'un söz karşısında söyleyecek bir cevap bulamamıştı. Sahte ilahlilik iddiası da bu şekilde yerle bir etti. Ne var ki Nemrut ve avenesi hakikati kabul etmek yerine Hz. İbrahim'in derdine düştüler. Sonunda onu ateşe atıp yakmaya karar verdiler.

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'ı atacakları ateş için günlerce odun topladılar. Yaktıkları ateşin alevleri göge yükselecekti. Çok büyük bir ateş yakmayı ve mancınığa bağlayarak onu bu ateşin ortasına atmayı planlıyorlar. Hazreti İbrahim yapayalnız bir halde Rabbine tevekkül etmiş durumdaydı. Kalbi her zamankinden daha fazla Allah'a yönelsmiş, dilleri dua ve zikirdeydi.

Tam bu sırada Cebraiil Aleyhisselam geldi. Ey İbrahim, yardım isteyip istemediğini sordu. İbrahim aleyhisselam, "Rabbim beni görüyor ya, bu bana yeter" diyerek sadece Allah-u Teala'ya sığındı. Onun bu hali tevekkül ve teslimiyetini zirveye çıkardı.

Ve beklenen an geldi. Hazreti İbrahim'i mancınıkla ateşin tam ortasına fırlattılar. İşte tam o esnada kudret-i ilahi tecelli etti. Allah-u Teala Kur'an'da şöyle buyurdu: "*Biz de dedik ki: 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol!'*" (Enbiya suresi). Bir anda koca alev yiğini, Hazreti İbrahim'i saran kızgın ateş onun için serin ve huzurlu bir bahçeye dönüştü. Allah'ın emriyle ateş yakma özelliğini yitirdi. İbrahim aleyhisselama zarar vermeden ona kucak açtı.

Kur'an-ı Kerim'de "Ona bir tuzak kurmak istediler fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayanlardan kıldık" diye Enbiya suresinde Allah-u Teala bu şekilde buyurdu. Gerçekten de Hz. İbrahim'i ateşe yakmak isteyenler, onun ateşten sapasağlam çıktığını görünce hayrete düşüp perişan oldular. Ateşi ona gülistan eylemişti Allah-u Teala. Bu hadise aslında imana teslim olan yüreğin hiçbir şekilde yanmayacağına bir ifadesidir. Dolayısıyla İbrahim Aleyhisselam'ın teslimiyeti, imanı, tevekkülü o kadar büyütü ki tüm Allah dostları, tüm zamanın büyükleri bu hadiseden bahsederken, olayın aslında tamamıyla İbrahim Aleyhisselam'ın Rabbine karşı, Rabbil Alemine karşı tevhide adanmış bir görüntüsüydü.

Hazreti İbrahim Babil topraklarını terk ettikten sonra önce Harran bölgesine doğru hicret etti. Yanında eşi Sare ve yeğeni Lut aleyhisselamvardı. Nemrut'un zulmünden uzakta yeni bir hayat kurmak üzere bereketli Hilal coğrafyasına doğru ilerledi. Bir müddet Harran civarında konakladıktan sonra Allah'ın emriyle Şam diyarına ve Filistin topraklarına geçti. O dönem Filistin civarında farklı kavimler yaşamakta olup Hz. İbrahim misafir olarak orada konaklıdı. Yeğeni Lut Aleyhisselam'ı da kendisine yakın bölgelere yerleştirdi. İleride peygamber olarak gönderileceği Sodom Gomora bölgesine doğru gitti. Hz. İbrahim ise mübarek bir belde olan Kenan diyarında göçeve bir hayat sürmeye başladı.

Kur'an-ı Kerim'de Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın bu yıllarda dua ettiği ve şöyle niyazda bulunduğu bildiriyor: "*Rabbim bana salihlerden olacak bir evlat ihsan et.*" (Saffat suresi). Henüz çocuğu olmayan Hazreti İbrahim, soyunu devam ettirecek ve hak dini davet vazifesi gösterecek bir evlat özlemiyle dua ediyordu.

Filistin'de bir süre kaldıktan sonra yaşanan bir kıtlık sebebiyle Hazreti İbrahim eşiley birlikte Mısır'a doğru yöneldi. O vakit zengin bir medeniyet olmakla birlikte yönetici zalim bir hükümdardı. Bu zorba yönetici de ülkesine giren yabancılar arasında birçok zorbalık yapıyordu. Hazreti İbrahim ve validemiz, Hacer isimli genç bir hizmetçiyle Mısır'dan ayrılarak yeniden Filistin topraklarına döndüler. Artık aileye yeni biri katılmıştı: Hazreti Hacer. Mısır kökenli salih bir hanımdı. Sare validemiz onunla yakından ilgilendi ve bağıra bastı.

Hazreti İbrahim de evlat hasretiyle yanıp tutuşuyordu. Sare annemiz kocasının bu arzusunu gönülden anlayarak Hacer'i onunla evlendirmesi için teşvik etti. Bu fedakarlık davranışıyla Sare, kocasının mutluluğunu kendi nefsine tercih etti ve Hz. İbrahim Rabbi'nin bir işaretti olarak Hacer validemizle evlendi. Çok geçmeden Hz. İbrahim'e ilk evladı Hz. İsmail aleyhisselam dünyaya gelmiş oldu.

Hz. İbrahim aleyhisselam Cenab-ı Hakk'ın lütfuyla kavuştuğu biricik oğlunu kucağına alıp sevmenin bahtiyarlığını yaşarken, ilahi bir emirle yeni bir sınav başladı. Allah-u Teala Hazreti İbrahim'e, kundaktaki bebekleri İsmail'i Hicaz'ın issız çöllerine götürmesini vahyetmişti. Bunun hikmeti açıktı: Allah Kabe'nin temellerinin bulunduğu mukaddes topraklarda yeni bir ümmetin oluşumunu İsmail Aleyhisselam vesilesiyle başlatacaktı.

Hazreti İbrahim ilahi emri alır almaz vakit kaybetmeden hazırlık yaptı. Hacer Validemiz kocasının bu issız çölde kendisini ve evladını bırakıp gitmesine bir anlam veremedi. Hazreti İbrahim hiç konuşmadan ayrılmaya yönelince Hacer arkasından seslendi: "Bizi burada kimsesiz bırakıp nereye gidiyorsun? Ey İbrahim!" İbrahim'den cevap gelmeyince birkaç kez daha sordu. Bak İbrahim... dönüp baktı. Çünkü Allah'tan gelen emrin gereğini yaparken tereddüt göstermek istemiyordu.

Hacer annemiz en sonunda sorması gereken soruyu sordu: "Bunu sana Allah mı emretti?"

Hazreti İbrahim aleyhisselam "Evet" dedi.

Bunun üzerine Hacer annemiz muazzam teslimiyet cümlesini söyledi: "Öyleyse Allah bizi zayı etmeyecektir."

Bu söz kıyamete dek bütün mümin kadınlar ve anneler için tevekkül timsali olarak kalacaktır. Gerçekten de Hacer validemiz kucağında yavrusuyla çölün ortasında tek başına bırakılırken bile Rabbine tam bir güven duyuyordu.

Adet-i İbrahim, Hacer'i sarsılmaz imanı üzerine Allah'a emanet ederek oradan ayrıldı. Vadinin çıkışında onları göremeyeceği bir yere ulaştığında duygularını gizleyemedi. Ellerini açıp Rabbül Alemin'e dua etti: *"Ey Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bir kısmını senin kutsal evinin (Kabe'nin) yanına, ekilsiz bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılsınlar diye. Sen de insanların bir kısmının gönlünü onlara meylettir ve onları ürünlerle rızıklandır. Şükretsınler. Ey Rabbimiz! Şüphesiz Sen bizim gizlediğimizi ve açığa vurdugumuzu da bilirsin."* (İbrahim suresi 37. ve 38. ayette) bildirildiği üzere. Bu dua üzerine Hz. İbrahim hicran dolu bir kalple... Ailesini Allah için issız çole bırakan bir baba, onların güvenliğini ve rızkını Allah'a emanet ediyordu.

İlk günler beraberliğinde getirdikleri su ve hurma bitene kadar normal geçti. Fakat erzak tükenince anne ve evladı için zorlu imtihan saatleri başlamıştı. Güneşin kavurucu sıcağı da günden güne etkisini gösteriyordu. Kendisini bu kuytu vadiye bırakan Yüce Allah elbet bir çıkar yol gösterecekti.

Hacer Validemiz su veya kervan bulma ümidiyle etrafta gezmeye başladı. Önce Safa Tepesi'ne doğru yürüdü. Zirveye çıkıp etrafı gözetledi. Kimseyi göremedi. Ardından karşı taraftaki Merve Tepesi'ne yöneldi. Oraya tırmandı. Yine de bir insan ve su emaresi... hiçbir şekilde görünen bir şey yoktu. Bunun üzerine Safa'dan Merve'ye, Merve'den Safa'ya tam yedi defa gidip geldi. Bu esnada yavrusundan hiç haber alamıyor, bir yandan da aklı bebeğinde kaliyordu. Sonunda artık iyice bitkin bir halde kalmıştı.

O anda, hiçbir beşerin ayak basmadığı o ilahi mekanda mucize gerçekleşmek üzereydi. Küçük İsmail'in topuklarını yere vurmasıyla Allah-u Teala yerden bir su kaynağı fişkırttı. Hacer validemiz İsmail'in yanında suyun akmakta olduğunu görünce sevinçten hemen suya yöneldi. Akan suyu avuçlamaya ve biriktirmeye çalıştı. "Zemzem, zemzem" (Dur, dur) diyerek suyun etrafını çevirmeye koyuldu. Nitekim su Allah'ın izniyle o noktada birikti ve küçük bir kuyu meydana geldi. İşte bugün zemzem suyu diye bildiğimiz rahmet pınarı böyle mucizevi bir şekilde Hacer validemize ihsan edildi. Allah anne ve evladını kendi lütfuyla rızıklandırmış oldu.

Resulullah Efendimiz bu olayı ümmetine anlatırken şöyle buyuruyordu: "İşte insanların Safa ile Merve arasında sa'y etmesinin sebebi budur." Gerçekten de Hazreti Hacer'in Safa ile Merve arasında koşturması bugünkü Hac ve Umre ibadetinde "sa'y" adıyla ebedileşen bir sünnet oldu. Zemzem suyunun kaynamasıyla o çorak vadide hayat bulmaya başladı. Yoldan geçen kervanlar artık burada sularını içiyordular.

Yıllar sonra Cenab-ı Hak Hz. İbrahim'in eşi Hacer ve oğlu İsmail'in yanına, Mekke'ye kalıcı olarak geri dönmeye yöneltti. Bu dönüş sırasında Allah-u Teala yeryüzünde bir mabet olan Kabe'yi, Halil İbrahim ve oğlu İsmail'e yeniden inşa ettirecek ve orayı tevhidin merkezi kıracaktı.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam Mekke'ye geldiğinde oğlu İsmail artık gençlik çağına yaklaşmıştı. Kur'an-ı Kerim'de buluşma ve sonrasında gerçekleşen Kabe inşaatı şöyle anlatılıyor: "*Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile birlikte Kabe'nin temellerini yükseltiyor ve şöyle yalvarıyordu: 'Ey Rabbimiz, bu hizmeti kabul buyur. Şüphesiz Sen işitensin, bilensin. Ey Rabbimiz, ikimizi de Sana teslim olmuş kimseler kıl. Neslimizden de Sana teslim olmuş bir ümmet meydana getir. Bize ibadet yöntemlerimizi göster ve tövbemizi kabul et. Şüphesiz sen tövbeleri çok kabul edersin, merhametlisin.'*" (Bakara suresi 127-128).

Bu ayetler baba oğul iki peygamberin inşa faaliyetlerini gönülden yaptıklarını, dualarını göstermektedir. Hazreti İbrahim ve İsmail yıllar sonra kavuşmanın verdiği sevinçle, Allah'ın emrine itaat ve şevk ile kutsal Beytullah'ı yeniden bina etmeye koyuldular. İsmail Aleyhisselam dağlardan taş taşıyor, İbrahim Aleyhisselam duvarları örürüyordu. Duvarlar yükseldikçe boyalarının erişemediği seviyelere gelindi. Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam büyükçe bir taşın üzerine çıkararak Kabe duvarlarını örmeye devam etti.

Allah-u Teala Kabe bittikten sonra Hazreti İbrahim'e bir görev daha verdi: İnsanları Allah'ın evi, Beytullah'ı ziyareteyani Hac ibadetine çağrırmak. Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılıyordu: "*İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.*" Yine Allah-u Teala'nın izniyle bütün yeryüzünde bu söylem yankı buldu.

Hazreti İbrahim ile oğlu İsmail Aleyhisselam Kabe'yi inşa ettikten ve etrafını düzelttikten sonra Cibrail Aleyhisselam onlara göründü. Allah'ın emriyle Hac ibadetini nasıl yapacağını Hazreti İbrahim'e bizzat öğretti. Vakfe, tavaf, sa'y ve kurban gibi ibadetlerin usulünü Cibrail Aleyhisselam gösterdi. Hz. İbrahim Aleyhisselam Kabe inşasını bitirip Hac çağrısını yaptıktan sonra bir süre Mekke'de kaldı. Bu zaman zarfında oğlu İsmail evlilik çağına gelmişti.

Hz. İbrahim ve İsmail en çetin imtihanlar ile sınandılar. Yüce Allah İbrahim Aleyhisselam'a rüyasında sevgili oğlunu kurban etmesini emretti. Bu imtihan zahren anlaşılması güç, son derece ağır bir emir görünülmekteydi. Fakat Allah-u Teala dostunu, büyük bir kulluk örneği sergilemesi için sınıyordu. Hazreti İbrahim aleyhisselam yıllar boyu evlat hasreti çekmiş, ihtiyarlık çağına yaşalandığı bir zamandan sonra Allah'ın ondan en kıymetlisini istemesiyle karşılaşmıştı. Bir baba için bundan daha zor ne olabilirdi?

Fakat o bir peygamber ve Allah'ın Halili'ydı. Rüyasında aldığı ilahi emrin gerçek olduğunu biliyordu. Çünkü peygamberlerin rüyası bir nevi vahiydi. Allah'ın buyruğuna itaat her şeyin üzerinde geliyordu. Kur'an-ı Kerim bu sahneyi yürekleri titreten bir usulde şöyle anlatıyordu: "İsmail koşup yanına ulaşacak çağ'a gelince İbrahim dedi ki: 'Yavrucuğum rüyamda seni boğazladığımı görüyorum. Bir düşün.' Sonra İsmail dedi ki: 'Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.'" (Saffat suresinde anlatıldığı üzere).

Bu diyalog üzerine hem babanın itaatini hem oğlunun teslimiyetini ortaya koyan emsalsiz bir konuşmadır. Hazreti İbrahim evladının rızasını almaya çalışır gibi yumuşakça durumu paylaşıyor. Hazreti İsmail aleyhisselam ise en ufak bir tereddüt göstermeden Allah'ın emrine razı olduğunu belirtiyordu. Gerçekten de İsmail aleyhisselam babasının halinden, bunun ilahi bir emir olduğunu anlamış ve "İnşallah sabredenlerden olacağım" diyerek tam bir tevekkül göstermiş.

Hazreti İbrahim ile oğlu Hazreti İsmail Aleyhisselam emri yerine getirmek üzere Mina denilen yere gittiler. Kurban edilmek üzere yola çıkan Hazreti İsmail'in içindeki teslimiyeti hayal etmek zordur. Baba oğul kulluğun belki de en büyük sınavına doğru adım ilerliyorlardı.

Kur'an-ı Kerim'de: "*Ne zaman ki ikisi de Allah'ın emrine teslim oldular ve İbrahim onu yüzüstü yatırdı, biz ona 'Ey İbrahim! Rüyayı gerçekleştirdin, emrimize sadakatini gösterdin' dedik. Doğrusu biz iyileri böyle mükafatlandırırız. Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır. Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik. Ve sonra gelenler arasında ona iyi bir nam bıraktık. İbrahim'e selam olsun.*" (Saffat suresinde belirtildiği gibi).

İbrahim Aleyhisselam oğlu İsmail'i Allah yoluna kurban etmek niyetiyle yatırılmış, tam bacağı boğazına sürmek üzereyken ilahi ferman yetişmişti. Melekler hayretle bu manzarayı temşa ederken Allah-u Teala İbrahim ve İsmail'in teslimiyetlerini tasdik etmiş ve gökten gönderilen bir koçu kurban etmelerini emretmişti. Hazreti İbrahim derhal o koçu kurban etti ve oğlunu bağlarından çözdü. Kurban kesildikten sonra cennetten gelen bir ses, onların bu samimiyetinin kıyamete kadar hayırla anılacağını müjdeledi: "Selam olsun İbrahim'e". Gerçekten de bugün her namazımızda, "Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed, kema salleyte ala seyyidina İbrahim ve ala âli seyyidina İbrahim" diyerek Hazreti İbrahim'e selam etmekteyiz. Bu Allah'ın ona lütfettiği büyük bir zikirdir.

Kurban hadisesi zahirde bir fedakarlık imtihanı olmakla birlikte batında çok derin bir mana taşımaktadır. Allah-u Teala kuluna asla zulmetmez. Onun İbrahim'den oğlu İsmail'i istemesi, kulunun gönlünü yoklamasından ibaretti. İbrahim Aleyhisselam imtihanı kazandı.

Hz. İbrahim ailesi kurban imtihanı geçtikten sonra mükafatlarına nail oldu. Allah-u Teala onlara büyük bir bolluk ve bereket ihsan etti. Hz. İbrahim'in ilk eşi Sare validemiz yıllarda çocuk sahibi olamamışken, bu hadiseden sonra melekler ona bir oğul müjdesiyle geldiler. Sare, İshak aleyhisselamı dünyaya getirdi. İshak'tan da Yakup Aleyhisselam doğdu.

Böylece Hazreti İbrahim hem İsmail'den hem İshak'tan iki kutlu neslin atası oldu. İsmail Aleyhisselam'ın soyundan Arap milleti ve son peygamber Hazreti Muhammed gelecekti. İshak Aleyhisselam'ın soyundan ise Yakup Aleyhisselam ve ondan süren İsrailoğulları peygamberleri gelecekti.

Allah İbrahim Aleyhisselam'a vahiyile şöyle buyurdu: "*İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a müjdeledik. Hepsini salih kimseler kıldık. Onları emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık. Onlara hayır yapmayı, namaz kılmayı, zekat vermeyi vahyettik. Onlar bize ibadet eden kimselerdi.*" Bu ayette Hazreti İbrahim'in soyunun nübüvvet ve bereketle şerefleflendirildiğini gösterir. Öyle ki Yahudiler,

Hristiyanlar ve Müslümanlar geleneğinde "İbrahimi dinler" kavramı oluşmuş oldu. Üç dinde de Hazreti İbrahim atalar olarak gösterilmektedir.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam hayatımda dua ve tebliğ üstün bir yer tutar. O Rabbine devamlı niyaz halinde, onun ümmeti ve nesilleri için hayırlar isteyen bir peygamberdi. Kur'an-ı Kerim'de de çok duası nakledilen peygamberlerin İbrahim olması da bundandır. O yalnız kendi dönemini için değil, kendisinden sonra gelecek insanlar için, hidayet için Rabbine yakarmış: "*Ey Rabbimiz! Onlara içlerinde senin ayetlerini okuyacak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek, onları arındıracak bir Resul gönder*" (Bakara suresi 129. Ayet) diye dua etmiştir.

Seyyidimizden:

Demek ki İbrahim Aleyhisselatü Vesselam konusu gerçekten çok ağır bir konuymuş. Maşallah, Elhamdülillah. Allah Azze ve Celle ondan alemin sultanını ihsan edecek. O yüzden onun zerreinde, İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın zerreinde Allah Azze ve Celle başka bir şey bırakmıyor. "Madem sen Muhammed Aleyhisselam'ın atası olacaksın, senin zerrende, DNA'nda, külünde Allah'tan başka bir şey kalmaz." O yüzden çok ağır imtihani oluyor.

Bakıyorsun ilk imtihani ne? Putlarla. Önce kendi putlarını yok ediyor değil mi? Yıldızı bakıyor, güneşe bakıyor. Bunların hepsi birer put. Hepsine bakıyor ama hepsi batıyorlar. Güzel bir kelam: "Batan benim Rabbim olmaz." Ne kadar güzel. Sonra Allah ona hikmet ilmini veriyor değil mi? Bu hikmet ilmini nasıl yapıyor? Hepsı bir yere gittikleri zaman o şehirde kalıyor. "Hastayım" diyor. Ondan sonra bütün putları dağıtıyor, en büyük putun boynuna baltayı koyuyor. Ondan sonra yan geliyor, bekliyor. Geliyorlar. Akıllarını kaybeden toplum, akıllı ve imanlı birinin karşısında acaba ne yapacaklar? Putların hepsinin yıkıldığını görünce çıldırıacak seviyeye geliyorlar. Ve bu çıldırma seviyesindeyken şeytan onlara vesveseyle fisıldıyor: "Bunu yapsa yapsa İbrahim yapar." Kesinlikle onu öldürerekler. Onlardaki en tehlikeli öldürme yöntemi yakma.

Cesur bir insan Allah-u Teala'ya güvenmişse 'altı' demez. Çünkü Allah-u Teala'ya güvenmiş. Daha Allah-u Teala'yı yeni tanımış. Ve ilk Allah için eylemini yapmış. Önce kendi putlarını öldürmiş, yok etmiş. Sonra insanları Allah'tan uzaklaştıran bütün her şeyi de yok etme yoluna bir dava gütmüş.

Diyorlar, "Sen niçin bizim putlarımıztı yıktın?"

"Hayır, ben sizin putunuza niye zarar vereyim ya? Makul şüpheli ortada" diyor. "Bakin, işte şu kocaman var ya" diyor. "Bu işi kesinlikle o yapmıştır. Bakın zaten suç aleti de onda" diyor.

Allah Allah, ne güzel. Onların diliyle onlara cevap veriyor.

"Nasıl olur" diyor, "bu konuşmaz işte, hareket etmez. Bu fiili nasıl yapar?"

"Allah Allah, siz konuşamayan, hiçbir şeye gücü yetmeyene mi aylarda, yıllarca ibadet yapıyorsunuz? Siz ne kadar akılsızsınız. Ne kadar ahmaksınız."

Allah Allah. Az önce o vahşi adamlar bir anda duruyorlar. "Allah Allah" diyor. Nasıl bir şey? Çünkü kulakları tıkanmışlardı buna. Onlar aslında her gün bunu görüp orlardı. Her gün bir işe yaramadıklarını kendilerini çok iyi biliyorlardı. Ama ifade etmekten yoksundular. Şimdi onların kalplerine, akıllarına konuşan biri vardı: İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Başta tereddüt ettiler. Sonra nefisleri ve şeytanları bu davadan vazgeçmemeleri gerektiğini fısıldayıncı, ona karşı da bir cevapları olmadığı için "Bunu yakalım" dediler.

Siz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı yakabilecek misiniz acaba? Buna kudretiniz yetecek mi? Ama arkasında Rabbin var. Sizin arkanızda kim var? Rabbine tam güvenen ve daha imanın tadını yeni almış bir genç. Tek başına hüküm süren bütün zalimlere karşı ayakta duruyor. Tek başına.

Dava Nemrut'a kadar getiriliyor. Nemrut o zamana kadar kendisine karşı gelen yüzlerce insanı kendi hapishanelerinde işkenceyle öldüren bir zalmış. Ve kendi imparatorluğunu yıkacak kişinin kim olduğu hakkında bilgisi olan bir zalmış. Bütün işaretler İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı gösteriyor. "Bugün onu yok ettim, ettim."

"Senin Rabbin ne yapar İbrahim?"

"Benim Rabbim merhametlidir. Kimini öldürür, kimini diriltir."

Nemrut, zalmış. Hemen hapisten birilerini çıkartır, affeder, birilerinin boynunu vurdurur. "Senin Rabbinin yaptığını ben de yaparım" der.

"Der, benim Rabbim günüşi doğudan doğurur. Madem sen bu kadar hüner sahibisin, hadi batıdan doğur da görelim."

Ve Nemrut buna karşı cevabı olmayınca, kendi cehennemini tüm toplumda kabul ettirmek, İbrahim'i bir düşüncenin toplumda yayılmaması için İbrahim aleyhisselatü vesselam'ı ateşe atacak.

Bir insan iman etmişse Allah-u Teala'ya, bütün dünya kor ateşi olsa onun için ancak güllük gülistanlık olur, ötesini geçemez. Çünkü onda İbrahim'den bir nefes var. Ve o Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'e en çok benzeyen kişi. İçinde bir Muhammed var onun, sallallahu aleyhi ve sellem.

Koca bir mancınık. Belki kaç kilometre... 5 kilometre ve yüksekliği diyelim 20 minare boyu olacak bir ateş. Cehennem. Ve İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam yaptığı zikir sebebiyle melekler her zaman İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'a hayrandırlar. Onun kadar güzel zikreden o beldede, o zamanda kimse yok. Aynı Davud Aleyhisselatü Vesselam nasıl Zebur'u okuduğu zaman bütün mahlukat onu dinlemek isterdi; İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'da Rahman'ı zikrettiği zaman bütün melekler her şeyi bırakır, o zikri dinlerlerdi.

Ne acayip bir şey. Allah Azze ve Celle alimdir. Her şeyi en iyi bilir ve hikmeti her zaman en sona saklar Allah-u Teala. Bir tarafta ateş, bir tarafta Allah-u Teala'nın en sevdiği... Allah-u Teala "Halilur Rahman" diyor. Yani Allah-u Teala'nın merhamet üzerine en güzel dostu ancak İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Merhamet. Resulullah Aleyhisselatü Vesselam "Ben merhametlilerin en merhametlisinin Habibi'yim" diyoruz ya.

Allah emretmediği müddetçe kimse bir şey yapamaz. Diyor ya Cibrail: "Şu an ateşe atılacaksın. Rabbinden bir arzun var mıdır?"

"Görüp gözeten Allah'ı eğer biliyorsanız sakın korkmayın." Şimdi onu bize ispat edecek. Diyor "O beni görüp gözetiyor mu?"

"Görüp gözetiyor" diyor.

"O beni zayıf etmez."

Diyoruz ya "Hasbinallah ve nimel vekil." Allah ne güzel vekildir.

Şimdi İbrahim Aleyhisselatü Vesselam ateşle karşı karşıya... Melekler Rahman'a yalvarış halinde, toprak yalvarış halinde, gökyüzü yalvarış halinde ama hiçbir yalvarişa Allah-u Teala cevap vermiyor. Kimse bunun hikmetini Allah'tan başka kim bilecek? O an için kimse bilemez ki. Ama Allah kulunu zayı etmez. Sanmayın zayı eder. Siz sanıyorsunuz hayat bizi çok zorluyor, bize çok çile çektiyor. Allah bunu görüp gözetiyorsa bilin ki dünya ve ahiretinizi Allah ancak mamur etmek için bunu yapıyordur.

Şimdi İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'da biz bunu göreceğiz. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın onlarca yıl anlatamadığı topluma hikmeti bugün Allah-u Teala çok güzel bir şekilde anlatacak. Nasıl Yunus Aleyhisselatü Vesselam'ın kavmi toplu halde Allah'a tövbe ettiği için Allah onların azaplarını kaldırıldı; şimdi Allah bütün topluma İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı anlatacak ve Nemrut'un bütün tahtlarını, bütün düşüncelerini Allah-u Teala yıkacak.

Ve ateşe atılan İbrahim Aleyhisselatü Vesselam... Nemrut'un o iştahını kabartan hal bir anda değişiyor. Şeytanlaşmış bütün toplumlar, o "berden ve selamen" (serinlik ve esenlik) hükümdünden sonra kaçacak yer arıyorlar. İnsanların kendi nefisleri dahil. Allah-u Teala bir mucizeyle Nemrut'un bütün oyunlarını bozuyor, bütün tahtını yok ediyor. Ve dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'a kıyamete kadar unutulmayacak bir izzet, bir şan veriyor.

Ateş yakmıyor İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'. İnsan da Allah-u Teala'ya teslim olsun. Vallahi o hiçbir ateş yakmaz. Ama İbrahim Aleyhisselatü Vesselam gibi olmak lazım. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam önce Allah-u Teala'yı aklen buldu. Sonra bu aklen bulduğu şeyi Allah-u Teala'ya itiraf etti. Allah-u Teala onun kalbine bu imanı doldurdu ve imanla hareket etti.

...İsmail Aleyhisselatü Vesselam... Annemiz Hacer'e kavuşmasını... İsmail Aleyhisselatü Vesselam'ın doğumunu... Sonra Allah Azze ve Celle... İsmail Aleyhisselatü Vesselam, Allah-u Teala'nın kudretiyle Zemzem'in nasıl çıktığını... Zemzem, İhlas suresinin zahire vurulmuş halidir. Çünkü Zemzem suyunun, kuyusunun bir kökü yoktur. Ama baktığın zaman İhlas, dökülmüş hali Zemzem oldu. İsmail Aleyhisselatü Vesselam'ın Zemzem... o beldenin en kudretli insanı oldu. Kendisine izin verilen Resulullah Aleyhisselam'ın nesbinin başı olacak zata dönüştü. Ve kendi kavmi içinde en değerli insana dönüştü.

Ama Dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam onu nasıl bıraktı? Daha küçük bir çocuk. Allah-u Teala'nın bundaki muradı ne? Niçin İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı her şeyle imtihan etmiş? En son İbrahim Aleyhisselatü Vesselam neye dönüştü? Evlat imtihanı. Evlat da teslim oldu. Allah-u Teala merhamet etti, her ikisini müjdeledi. Şeytan, bir babanın evlat katili olacağı inancıyla sonuna kadar takip etti. Ama Allah-u Teala bir anda şeytanın kurduğu bütün tuzakları şeytanın gözünün önünde hepsini yok etti. Baba ile oğul arasındaki muhabbeti daha da arttırdı. Bu muhabbetin nişanesi olarak Allah-u Teala onlara bir koç kurban etmelerini niyaz etti. Ve o gün babayla evladın o sevinci, bütün yeryüzünde yaşayan insanlara sevmenin en son merhalesine ulaştırdı. Ve Allah-u Teala kullarına karşı ne kadar sevgili olduğunu ispat etti bize.

Sonra Allah-u Teala onlara Kabe'yi... en temiz insan İbrahim'le İsmail Aleyhisselatü Vesselam'dır. Kabe'yi yaptılar sonra onları davet etmesini söyledi. Yine aklen "Ya Rabbül Alemin benim sesim nereye kadar gider ki?"

Rabbül Alemin: "Sen sadece seslen."

Asıl İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın bütün kissası; akıl ve kalp arasındaki diyalogun, teslimiyetin insana kazandırdığı şeyler, aklın ötesine geçmenin gerekliliğini, asıl her şeyin Allah Azze ve Celle'nin kalp olarak yarattığı bu organ içinde hikmetle saklı olduğunu, olmaz denilen

şeyin Allah'ın kudretiyle nasıl olur hale geldiğini, her imtihanın aslında büyük bir kazanım olduğunu; ama insanın önce ruhundaki ve bedenindeki Allah-u Teala dışındaki her şeyi bir ateşe yakması gerektiğini, yaktığı zaman aslında onların kendi fıtratında selamete erişeceğini...

Ve sonra insanın aklen bir şeyin nasıl olduğunu görüp de imana ermesinde... ama başta imana erip de onların hikmetini görmesinin ne kadar güzel olacağını; sen hangi halde olursan ol, hangi yıkılmışlık halinde olursan ol, hangi imkansızlıkta olursan ol, Allah-u Teala'nın senin için çok büyük imkanlar yaratacağını; her imtihan gibi görünen şeyin aslında Allah-u Teala'nın bilgisi dahilinde olduğunu, gözetlemesi altında olduğunu, sana manasız gelen şeyin aslında belli bir zaman sonra çok büyük manaya kavuşacağını, cesaretli olmak gerektiğini, hicretin insan hayatında bir güzelleşmeyi nasıl meydana getireceğini...

...yokluğun bir anda varlığa... mesela Hacer annemizle İsmail dedemizin o yokluğun varlığı bir anda nasıl dönüşeceğini anlatan mükemmel bir sahnedir o. Yokluk içindesin, sadece takribi 500 metre gidip geliyorsun, belki 1 kilometre gidip geliyorsun. Bir telaşın var ama onu duruyorsun. Seni Allah'a emanet eden İbrahim diye bir kulun sözünü hatırlıyorsun. Allah Allah. Bak evlat ne garip bir şey değil mi? Evladın o ağlaması seni bir anda ilahi sırdan uzaklaştırıyor. Sonra o yedi dönüştür sonra "Hasbinallah ve nimel vekilin" Allah-u Teala'nın senin en güzel vekilin olduğunu ve sana sahip çıkacağını hatırladığın an Allah-u Teala'nın suyu çıkartması... Sonra su çıktıktan sonra o su sebebiyle senin yoksunluğun, itibarsızlığının bir anda itibarlı ve zenginleşmeye dönüşmesi ve kavim tarafından kabul görme.

Ve babandan belli bir zaman uzaklaşıp baba hasretiyle büyüyen İsmail Aleyhisselatü Vesselam... sen koskoca peygamberin ama Allah diyor ki "Dur bakalım senin evladını da ben yetiştireceğim. Ve önce beni sevecek, beni sevdigi için seni sevecek. Ya İbrahim!" Evlat kimseden terbiye almıyor. Ama Allah o kadar güzel terbiye ediyor ki. Mükemmel bir peygambere dedelik yapabilecek şekilde yetiştiriliyor.

Ve Allah Azze ve Celle kurban hadisesinde... Kurban işi nasıl taşındı da Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'i buldu? Nasıl onda hikmete erişti? İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın rüyasının Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e tesiri nasıl oldu? Ve bu teşirlerin Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, "Ben İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın duası, İsa Aleyhisselatü Vesselam'ın müjdecisiyim" diye Resülü Aleyhisselatü Vesselam'ın dilinde hasıl oldu.

Sonra Allah-u Teala... Zekeriya Aleyhisselatü Vesselam'ın hanımına Yahya Aleyhisselatü Vesselam'ı vermişse bir mucizenin eseri olarak, ihtiyar bir kadına Allah İshak Aleyhisselatü Vesselam'ı nasıl verdi? Yani tıp ilmi öyle bir zamana gelecek ki artık insanların nesli kesilecek halde geldiği anda bile Allah-u Teala insanlara tekrar nasıl mucizesi olarak evlat verdiğini sebepler dahilinde ilaçla ya da başka bir şeyle olacağını gösterecek.

Benim 25 Peygamberi anlatmak istemekteki en büyük niyetim şudur: Ahir zamanda yani bu zamanımızda derdimizin bütün çözümü bu 25 Peygamberde saklıyor. Hayatımızın en güzel evresindeki hikmet bu 25 peygamberde saklı. Kemalete ermemiz bu 25 peygamberde saklı. O yüzden bu peygamberleri anlatmak, bu peygamberlerin hikmetine mazhar olmak, onların o nefesini üzerimize taşımak, o nefesle önce kendimizi sonra Ümmet-i Muhammed'i aydınlatabilecek seviyeye gelmek için bu peygamberlerin üzerinde çok fazla duruyorum. Daha da duracağım Allah nasip ederse. Ve insallah içimizden bazıları bunun hikmetini insallah ihsan olunur. Onlar da bizle paylaşırlar. Bu hikmeti hep beraber yaşamak için gayret ederiz.

Soru: Ben araştırırken İbrahim Aleyhisselam'a peygamberliğin ne zaman tebliğ edildiğini bulamadım?

Seyyidimizden cevap: Bu güzel bir soru. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'a peygamberlik nasıl tebliğ edildi? Şöyle anlatmak çok güzel olacaktır. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam daha 7 yaşındayken Allah-u Teala ona sadık rüyalarla ihsanı öğretti. 11 yaşındayken ilahi kiramları ihsan etti. 16 yaşına geldiği zaman da peygamberlik hükmünü yerine getirdi. Yani genç yaşıta peygamberdir İbrahim aleyhisselatü vesselam. Ama bu 16 yaşına gelinceye kadar Allah-u Teala onu hep muhatap aldı. Ama muhatabiyeti genelde ilk başta rüya ve ilhamlarla başladı. Ama 16 yaşına geldiği zaman Cebraeil aleyhisselatü vesselam onu peygamberlikle müjdeledi. Ve ondan sonra İbrahim aleyhisselatü vesselam'ı çokça şükreden, çokça ibadet eden ve dedesi Adem aleyhissalatü vesselamın meleklerle verdiği selam esmasının tamamını İbrahim aleyhissalatü vesselamda bulursun.

Şunu da anlatalım: İlk saçına beyaz ak düşen peygamber İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'dır. O zamana kadar saç beyazlaması ile ilgili bir alamet yoktu. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam bu saçına ak düşüğü zaman kendini çok günahkar sanmış. Günlerce gözyaşı dökmüş. "Ya Rab" demiş "ben sana karşı bir hata mı işledim ki saçımı ak düştü." Tabi Rabbül Alemin bu şeyin cevabını vermiyor. Daha da üzünlüyor İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Ve hep sanki hatalı olduğunu düşünüyor. Sonra Allah-u Teala İbrahim'den sonraki ümmet için ölümün yakınlaşacağını haber veriyor. "Ya İbrahim" diyor, "bu ölümün ilk nişanesi olarak senden ve sonraki kavminden bir nişane olarak kalacak size" diyor. Ve ölümü bununla hatırlayacaksın ya İbrahim.

İbrahim Aleyhisselam yaklaşık 180-200 yaşına kadar yaşadığı rivayet edilmektedir ve hayatının son zamanlarını Filistin topraklarında Kenan civarında geçirdiği, son zamanlarında da oğlu İshak ve torunu Yakup'u görmeyi nasip etmiş Allah İbrahim Aleyhisselam'a. İbrahim Aleyhisselam ömrünün sonunda da Rabbimin emirlerine bağlı kalarak hem tevhid mirasını ve güzel bir nesil kendinden devam edecek şekilde ki sonunda da Rabbimin Resülü'nün inşallah dünyaya teşrifile bu nesil devam etmiştir.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın vefatının ardından da geride Onun evlatları vasıtasiyla Rabbül Alemin'in dini tüm dünyaya yayıldı. Oğullarından Hazreti İsmail'in neslinden tam 2000 yıl sonra da yine söylediğim gibi Rabbimin Resülü sallallahu aleyhi ve sellem dünyaya teşrif ettiler. O yüzden Peygamber Efendimiz her defasında Hz. İbrahim Aleyhisselam'ı ümmetine yad etmesini öğütlemiş ve namazlarda tahiyyatta okunan salavatta da yine İbrahim Aleyhisselam'a bildigimiz üzere salavat getiriyoruz. Yine Miraç gecesi bir rivayete göre Rabbimin Resülü göge yükselirken Hz. İbrahim aleyhisselam ile karşılaşmış. Onun selamını da ümmetine ilettiği söylennmektedir.

Rabbil alemin Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e "İbrahim'i de... ona da selam et" diyor. Tabi İbrahim Aleyhisselatü Vesselam 250 yaşına kadar bir yaştı sürmüştür. Yaşantisinin evresinde sadece bir gün sofrasına misafiralmadı ve o gündə yemek yemedi giyle ilgili bir kissası vardır. Cömert, gittiği yere bolluk ve bereket getiren, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vessellem gibi ilk konuşmasına tebessüm ederek başlayan, insanlara güven veren ve Allah Azze ve Celle'nin dinini yaymaka çok gayret eden, çokça hicret eden bir peygamberdir İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Biz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'dan ne alacağız, ne almamız gerekiyor? O konuyu çok iyi irdelemek lazım.

Bunu irdelemeden önce İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'la ilgili sual etmek isteyen kimse var mı?

Soru: Seyyidim ben bir şey söyleyebilir miyim? Ben bizim ormancılardan duymuştum da, mesela bu orman yangınlarında falan yanan ağaçları kökünden kestikleri zaman yeni ağaç çıkmıyor. O tekrardan büyüyor. Ama dünyadaki tüm ağaçlar çıkmıyor fakat kızılıçam çıkmıştır bir daha. Yenisi ekilmesi gerekiyor çıkması için. Bunu da şöyle duymuştum: O zaman Hz. İbrahim'i yakmak istediklerinde topladıkları odunları kızılıçamdan toplamışlar. Yani böyle bir rivayet vardı. Ben ormancı arkadaşlardan duydum.

Seyyidimizden cevap: Yani bu rivayet ama dayandığı bir delil, şey yoktur. Çünkü Allah-u Teala garkad ağaçındaki hiçbir ağaç hakkında memnu (yasaklı) şeyini kullanmamıştır. Eğer öyle olmuş olsayıdı, nasıl yasaklısam dilinde kesin de o ağaç yasaklanır. Ama yasaklanmadığına göre memnu değildir.

Soru: Seyyidim, biz anlattığınız... şekilde, Allah'ın Hz. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı mazhar kıldığı bu teslimiyete, biz aciz kollar olarak mazhar olmak için, bize bunu Rabbimin lütfetmesi için ne yapabiliriz, ne yapmalıyız?

Seyyidimizden cevap: Aslında biz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ı anlatmakta temel hikmetimiz şuydu: Eğer zor şartlar dahi olsa, kesinlikle Allah-u Teala'nın varlığını ve kudretini ruhuna, bedenine, aklına, nefsine kabul edip, tam Allah-u Teala'ya sığınma şeklinde olmanın kısmını izah etmek lazım. Yani o ateş'e atıldığı zaman İbrahim Aleyhisselatü Vesselam, Allah-u Teala ona çok teslim ve bu teslimiyetin bütün uzuvlarına kabul edilmiştir. O zaman Allah da... yani bir uzuvda daima bir isyan etmiş olsayıdı Adem Aleyhisselatü Vesselam... büyük ihtimal ateş içinde kalındı İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Yani ateşinde kalması İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın günahkardır kısmına girmezdi. Onun için Allah'tan kaderi o kadardı derdik. Kalkıp Aleyhisselatü Vesselam günahkardı diye iade etmezdi.

Ama Allah-u Teala imtihan etti İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'da, sınırın en üst seviyesini bize gösterdi. Ve iyi ki de öğrendik. Şimdi biz öğrendik, yapacağımız şey, ruhumuzu, bedenimizi, kalbimizi İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'a bağlamak ve Allah-u Teala'dan ondan nasiplenmemizi duayla istemek olur. Ve bu şekilde kendimizi sanki dünyanın herhangi bir ateşteymiş gibi "O'na ihsan ettiğin imanı bana da ihsan et. Sen ihsan etmezsen ben O'nun gibi olamam. Ama sen ihsan edersen ben O'ndan bir nefes alabilirim. Rabbim senin gücün kudretin O'na yeter. Ben seni İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın kabul ettiği şekilde kabul ettim." Çünkü insan böyle... Başka türlü zordur. Çünkü biz onlar gibi olamayız. Ama onlara ihsan edilenlere talip olabiliriz. Talip olmak da böyle olması lazımdır. Böyle olması daha hoştur.

Soran: Rabbim razı olsun Seyyidim. Çünkü tefakkür edince insan kendi canıyla olmasa dahi ailesinin canıyla böyle bir durum yaşasa içinde zerre-i miskal bir korku olmayacak şekilde teslim olabilmesi Allah'ın ancak bir mazhar etmesi, lütfu olabilir. Allah insallah bizi taliplerden kılsın.

Amin.

Soru: Seyyidim iki soru sorabilir miyim? Bir, merak ettiğim Hz. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz hangi dili kullanıyordu Seyyidim? Şimdi Arapçanın atası... Hacer Annemiz... İshak Aleyhisselam'ın Sare validemiz... Ama Hazreti İbrahim'de çok değişik rivayetler var diye biliyorum. Mesela bu bizim coğrafyada olduğu, Kentora diye ayrı bir cariyesi olduğu, oradan Türklerin geldiği, o dile yakın konuştuğu gibi şeyler var ama ne kadar doğru bilmiyorum.

Seyyidimizden cevap: Yani şöyle bir şey düşünebiliriz. Babası Azer'in kullandığı, o zamanki Nemrut'un o çağda kullandığı dili kullanmış. Hacer annemizi Mısır'a gittiği zaman Kiptilerin dilini kullanmış. Dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam sadece bir dille hayatını ikame ettirmemiş. Dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam, Nemrut'un beldesinde, Nemrut'un kullandığı onların lisanını konuşmuş. Çünkü babası Azer ve Azer'inbabası da oradaydı. Hicret ettiği beldenin de dilini çok hızlı bir şekilde öğrenmiş. Çünkü Firavun'a hitap ettiği zaman Firavun dilini de hitap etmiş İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Zaten annemiz Hacer annemizin diliyle konuştu. Sare annemiz o da... sizin tabirinizde prenses... ama prenses demeyeyim de kendi beldesinin en üst kişisinin kızı ve o da o beldenin en iyi dilini konuşuyordu. Yani anlayacağın dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam belki 7 dile yakın bir dil konuşma hüviyetine sahip olan bir peygamber. Sadece Kelt dili ya da İbranice, Aramice, Kiptice... çok fazla dil sayabiliriz bunun için.

Allah razı olsun. Çünkü biz bakıyoruz dedemiz İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'a yabancı misafirler geldiği zaman onların diliyle onlara ikram etmiş, onlara öyle buyur etmiş.

Soru: İkinci soru da Seyyidim. Hep aklıma takılıyorum benim. "Hasbunallahü ve ni'mel vekil." Mert kardeşimiz de güzel sordu. Şimdi o teslimiyette mesela imtihan Allah-u Teala'dan geldiğinde onu yapmanız değil mi? Ben şimdi kafama göre mesela kılıç aldım. Gittim düşmanlara, işte aklımcı sataştım. Orada "Hasbunallahü ve ni'mel vekil" desem olmaz değil mi Seyyidim?

Seyyidimizden cevap: Şimdi İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın hayatına baktığımız zaman, imtihana uğradığı an bunu gerçekleştiriyor. Kendi imtihanını kendisi yapmıyor. Mesela İsmail Aleyhisselatü Vesselam'a bakıyor "ya şu çocuğu bir kurban edelim de ümmetim..." Hayır. Allah-u Teala ısrarla üç defa aynı rüyayı gösteriyor ona ve her yönden bir sesle sesleniyor. Böyle olunca diyor ki "bu rüya sadıkta" diyor. Ama aklı şeriatının önünde geçiyor. Çünkü şeriatın bir insanı öldürmek, evladında dahil, katilliktir. Aynı Hızır Aleyhisselatü Vesselam ya da Allah katından ilim verilen zatin Musa Aleyhisselatü Vesselam'ın kıssasında bir çocuğu öldürme hadisesi gibi değerlendirebilirsin. Yani şeriatta çocuğu öldürmek, bütün alemi öldürmek gibidir. Şu anda dedemiz İbrahim de o anda kendi şeriatıyla muhalif halde. Ama Allah emretmiş. Ama şeriat diyor "öldüremezsin" diyor. Bu çıkmaz içindeyken Allah-u Teala bir kez daha emrediyor. Peygamberlerin sadık rüyaları vahiy hükmündedir.

En sonunda ilahi hükmü yerine gerçekleştirmek için sakin davranışlı. Hemen alıyor bıçağı, hop kesip atmıyor. Hayır, sakin davranışlı. Diyor, madem ben Allah-u Teala için bir iş yapacağım, bu işi yapacağım adı kurbandır. Bunun için Allah-u Teala'nın mübarek seçtiği Mina'ya gitmem lazım. Mina o zamanki zamanlarda peygamberler için... hani biz Tur-i Sina diyoruz ya, Mina da o zaman mübarek bir belde. Mübarek bir yer. Evladını oraya getiriyor. Ve kurban etmek niyetiyle "Allahu Ekber" ya da "Bismillah, Allahu Ekber" diyor. Ve imtihan bitiyor. Bu kadardı imtihan. Sen Allah için her şeyden vazgeçebilirsin ey İbrahim. Ey İsmail, sen de Allah için her şeyini kurban edebilirsin. Biri her şeyden vazgeçiyor, biri her şeyini kurban ediyor. Orada kurban eden İbrahim Aleyhisselatü Vesselam görünüyor mu? Asıl kurban eden İsmail Aleyhisselatü Vesselam. İbrahim Aleyhisselatü Vesselam vazgeçer. Her şeyden vazgeçer Allah için.

Yani kafamıza göre kılıç alıp saldırımızı. Allah ihsan edecek, ihsanı yapacaksın ama imtihan sana geldiği an ki duruşun esastır.

Soru: Seyyidim bu Hızır Aleyhisselam kıssasında söylediğiniz çocuğu öldürmesi hani şer'an aslında uygun olmayan bir davranış. Ama o da Allah-u Teala'nın emriyle onu yapıyor. Orada da bir hikmet var.

Seyyidimizden cevap: Ama orada şöyle diyor, Allah katından kendisine ilim verilen zat ve Allah'tan merhametini taşıyan zat diyor ki "Bunun babası çok iyi bir insandır, çok takvalı bir insandır. Bu çocuksa çok zalim olacak, çok kötü şeylere bulaşacak. Ben bunu Allah'ın adıyla öldürdüm" diyor. "Sonra Allah buna" diyor "çok hayatı ve salih bir evlat verecek" diyor. Ama diyor ki "bu sadece Allah katındandır ve Allah-u Teala'nın dilemesiyedir" diyor.

Soran: Yani kul olarak kendisi yapmış olmuyor aslında o eylemi o noktada öyle mi?

Seyyidimiz: O eylemi Allah-u Teala'nın muradını ve rızasını yerine getirmek için ve bizatihî Allah-u Teala'nın emriyle yapıyor.

Soran: Anladım, günah olmuyor onun için diye anladım.

Seyyidimiz: Onun için günah değil, onun için ilerideki zulmü engellemek oluyor. Ama bu sadece günümüzde kalkıp siz bunu değerlendiremezsiniz. Bu Allah Azze ve Celle'nin seçkin, müstesna, sırları olan hükümlerine ait olan bir şeydir. Bizim hükmümüz Allah-u Teala'nın Kur'an-ı Kerim'ine göredir. O hükmeye göre hareket etmek lazımdır.

Bu sadece Allah-u Teala yeryüzündeki bazı şeyleri nasıl dönüştürdüğünü, kullarının değerine münhasıran kullarının kaderinde bazı şeyleri nasıl değiştirdiğini, bunu değiştirirken Allah'ın esas aldığı şeyin takva olduğunu, anne babanın iyiliği üzerine olduğu olan kısmı... yani alacağınız şeyler bunlardır. Takva ehli olmak, anne babanın iyiliğini yerine getirmenin insanın kaderinde iyiliğe doğru nasıl bir değişim meydana getireceğini anlatmak için anlatılmıştır o. Musa aleyhissalâtu vesselâm ile Hızır Aleyhisselâtü Vesselam'ın hikayesi. Yani sizler eğer takva ehli, anne babanızla iyilik üzerine olursanız, sizin kaderinizde ki size zarar verecek olan şeylerin nasıl ayıklandığını ve onların yerine daha büyük hayırların Allah tarafından nasıl yaratıldığını anlatmak için Allah-u Teala o kissayı bize anlatmıştır.

Soru: Seyyidim, ben Hacer annemizin sünneti mi diyeyim, o Safa Merve arasındaki koşuşturma telaş hali var ya Seyyidim. Biz bunu bugün hala uyguluyoruz. Yani orada o ruhu nasıl yaşamamız gerektiğini biraz daha açar misiniz?

Seyyidimizden cevap: Aslında biz orada annemiz Hacer'in telaşını niye yaşıyoruz biliyor musun? Allah-u Teala o telaşın hatırlına Zemzem-i İsmail Aleyhisselâtü Vesselam'a hediye etti ya. Bitmez, tükenmez bir su. Biz de Rabbül Aleminin Peygamberi Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e ihsan edilen o Kevser suyunu elde etmek için aslında onu yapıyoruz biz. Telaşımız orada evladın telaş gibi gözükyor zahirde Hacer annemizin ama o şeriatın kuralına riayet ediyor. Çünkü durduğu yerde değil de hareket halinde Allah-u Teala'dan muradını gerçekleştirmesini murad ediyor. Ve Rabbül Alemin de onu ve o hareket halini görünce ona ihsan ediyor. Bize Sefa Merve'de hayatımıza bir akış katmak, o akışta Allah-u Teala'nın muradını gerçekleştirmek için... Mesela şu an bizim İsmail'imiz (konumuz) imanımız. İmanımızı kurtarmak için devamlı bir fiiller işliyoruz. Bunda biraz telaşlıyız. Ama imanımızın karşılığında Allah-u Teala bütün bedenimize gelen zikrini ihsan edecek. O zikir bedenimize hiç yok olmayacak. O zaman biz Allah-u Teala'ya karşı hayalî, medetli olacağız ve takvalı olacağız. Bizim hayatımızdaki Sefa ve Merve'mizdeki yaşantımız bu. Onu örnek alıyoruz.

Soran: Bir konuya daha değinir miyim? İbrahim Aleyhisselâtü Vesselam için Halilurrahman sıfatı var ya Seyyidim. Bu Halilullah gibi işte başka bir şeyle söylememiştir. Halilurrahman sıfatının olmasının manası, hikmeti ne ola ki?

Seyyidimiz: Biz şunu anlıyoruz: Allah ona "Halil Rahman" dediği an anladı ki merhametlilerin en merhametlisi Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem Rahman esmasıyla gelecek. Yani o gün

İbrahim aleyhissalatu vesselam'a hangi esma ile hitap edilmiş olsaydı Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ona göre bir şekil alacaktı.

Yani Rahman isminden bizim anladığımız bütün yarattıklarına merhamet eden. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem de bu şekilde geliyor. Bütün varlıklara merhamet edici şekilde.

Evet öyle geldi. Halil Rahman öyledir ve Allah-u Teala İbrahim aleyhissalatu vesselam'a merhametin içinde olan her şeyi sana ihsan etti, ya İbrahim. Ve bu Allah-u Teala'nın dostuna ikram ve izzetidir.

Soru: Ağabey bir şey soracaktım. Hani şey dediniz ya, İbrahim Aleyhisselam Efendimiz için dua etmiş diye. O duası... hem ne zaman etti, bir de... ona nasıl hakim oldu yani Allah Resülü'ne ne zaman bilgisi dahil oldu?

Seyyidimizden cevap: Ulu'l-azm peygamberler, peygamberlik müjdelendikleri zaman onlara emanet edilen en kutsal şey Muhammedî'dir. Yani onlara peygamberlik ihsan edildiği zaman onlara Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den de kesinlikle bir şey verilir onlara. Zaten onların şanı ondandır. Yani Cebrai'llah sallallahu aleyhi ve sellem peygamberlik nişanesini verdiği zaman İbrahim aleyhisselatü vesselam'a Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'den de kesinlikle bir şey vermiştir. O şey İbrahim Aleyhisselatü Vesselam'ın her zaman onuru olmuştur. Ve onunla Muhammed Aleyhisselatü Vesselam'ın her zerresini tanımlıstır İbrahim Aleyhisselatü Vesselam. Nasıl Musa Aleyhisselatü Vesselam, Resulullah Aleyhisselam'ın her zerresinden vücutundaki benlere kadar bize anlatırdı ya; yahut da İsa Aleyhisselatü Vesselam her gün ikindi vakti havarileriyle oturduğu zaman Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yüz hatlarını, konuşmasını, ne anlattığını bize net anlatırdı ya. Biz oradan anlıyoruz. Allah azze ve celle ulu'l-azm peygamberleri ancak Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'le beraber onlara bu hali verdi.

Soru: Seyyidim ben de bir şey sorabilir miyim? Yanlış da hatırlıyor olabilirim ama siz demiştiniz, bir kişi daraldığında göklere baktığında, "Allahümme salli alâ İbrahim" dediğinde içine bir ferahlık gelir demiştiniz. Ben böyle mi hatırlıyorum yoksa yanlış mı hatırlıyorum? Şimdi onda gök ilmi mivardı yoksa şey mi vardı bilmiyorum. Tam hatırlayamıyorum ama hani böyle bir şeyin olduğunu hatırlıyorum.

Seyyidimizden cevap: Bakın, deden İbrahim, deden Musa, deden İsa ve deden Muhammed sallallahu aleyhi ve sellemi hep göklere bakarak bulmuşlar, o zamanki kahinler. Ve gökte bu anlattığım Peygamberlere ait bir nişan vardır. Bir kişi sadece onları yad ederek göge baksa Allah ona ancak lütuf bahşeder.